

Az „ezüst pillanatok” nyomában

Tanulmányok Bekker Zsuzsa emlékére

Szerkesztette: Hild Márta – Madarász Aladár

Kronosz Kiadó

Az „ezüst pillanatok” nyomában

Az „ezüst pillanatok” nyomában

Tanulmányok Bekker Zsuzsa emlékére

Szerkesztette:

HILD MÁRTA, MADARÁSZ ALADÁR

KRONOSZ KIADÓ

Pécs, 2017

A tanulmánykötet *Az „ezüst pillanatok” nyomában* címmel,
Bekker Zsuzsa emlékére a Budapesti Corvinus Egyetemen,
2015. november 11-én, a Magyar Tudomány Ünnepe programsorozat
keretében rendezett konferencián elhangzott előadások alapján készült.

A borítón Virgil Solisnak az *Ovidius Metamorphoses* című műve
1563-as frankfurti kiadásához készített, az ezüstkort ábrázoló
metszete látható.

Jelen elektronikus kiadvány a Kronosz Kiadó gondozásában
2017-ben megjelent nyomtatott kötet változatlan kiadása

pdf ISBN 978-615-6027-31-3

© Szerzők
© Szerkesztők
© Kronosz Kiadó

BEKKER ZSUZSA
(1941–2015)

Tartalom

Előszó	9
--------------	---

I. HAZAI TÁJAKON

SZEPESI GYÖRGY	
Bekker Zsuzsa az Országos Tervhivatalban	15
SZÁZ JÁNOS	
Kamatlábak és növekedési ütemek – Tűnődések egy 2009-es levelezés kapcsán	25
IVÓK AURÉL	
Hídépítők nyomában – Széchenyi István, Kautz Gyula és Bekker Zsuzsa	41
RAB VIRÁG	
A családi kapcsolatok reprezentációja Zsindely Sándor <i>Hegedüs Loránt élete és munkássága</i> című tanulmányában	57
KOVÁCS GYÖRGY	
A gazdasági szabadság kérdése a két világháború közötti magyar közgazdasági gondolkodásban és a szegedi egyetem nemzetgazdászai	81
FARKAS BEÁTA	
A közgazdasági elmélettörténet oktatása Bekker Zsuzsa életművében	107

II. KITEKINTÉS

BUZA JÁNOS	
Az „árforradalom” Wilhelm Roscher és Kautz Gyula műveiben – A fogalom genezise	113

CSATÓ KATALIN	
„Fanyar virágillatú olajbogyó” – A fogyasztói magatartás változásának hatása a konjunktúra jellegére	129
MEYER DIETMAR	
Wilhelm Launhardt – a matematikai közgazdaságtan és a térséggazdaságtan egyik úttörője	151
MADARÁSZ ALADÁR	
A világ tengelye, avagy a megvetett kő ... – Schumpeter és a Harvard Center in Entrepreneurial Research	163
HILD MÁRTA	
Samuelson mint elméletörténész – Problémafelvetések és értékelések	199
HÜTTL ANTÓNIA	
A mérés története a közgazdaságtanban	243
KIRÁLY JÚLIA	
Már csak elméletörténet lenne? – Az inflációs célkitűzésről Bekker Zsuzsának	257
SZOBOSZLAI MIHÁLY	
Mikromegalapozás másképpen – Egy nem eliminatív program tanulságai	273
Bekker Zsuzsa főbb publikációi	287
A tanulmányok szerzői	299

Előszó

Ez a kötet azokból az előadásokból állt össze, amelyek 2015. november 11-én hangzottak el a Bekker Zsuzsa emlékére a Budapesti Corvinus Egyetemen a Magyar Tudomány Ünnepe programsorozat keretében rendezett konferencián. Itt gyűltek össze a kollégák, pályatársak és tanítványok, hogy leróják tiszteletüket, hogy felidézzék a 2015 februárjában elhunyt jelentős és tisztelt kutató és oktató, a Közgazdasági Elméletek Története Tanszékét másfél évtizeden át vezető egyetemi tanár alakját és munkásságát. Az elhangzott előadások és a közlülük a kötetbe került írások különböző jellegűek voltak, szabályos és kierielt elméleti közgazdaságtani, eszmevagy gazdaságtörténeti értekezés éppúgy található közöttük, mint személyes visszaemlékezés, vagy éppen a pályát az ő demonstrátoraként kezdő fiatal egykori egyetemi óravázlatának kibővítése. A bekerült szövegek különböző jellegénél azonban jóval fontosabbnak gondoljuk az írások tematikai sokszínűségét, ami mintegy visszatükrözi Bekker Zsuzsa széleskörű kutatói tájékozottságát és élete végéig megőrzött intellektuális nyitottságát. A konferenciára összeállított Bekker Zsuzsa életét és munkásságát bemutató és ma is elérhető virtuális kiállítás¹ talán a legjobban szolgálja emléke megőrzését.

E bevezetőben ezért sem érezzük szükségesnek, hogy akárcsak rövid összefoglalót adjunk Bekker Zsuzsa pályájáról és működéséről. Csúpán egyetlen mozzanatot szeretnénk kiemelni az életműből, s ez összefügg a kötet címével, amelyet Bekker Zsuzsa Kautz Gyulától kölcsönözve, utolsó nyilvános előadása címéül választott. A magyar professzionális közgazdaságtan első nagy alakja, a magyar közgazdasági eszmetörténet-írás nemzetközi jelentőségű megteremtője ezt a kifejezést az 1868-

1 (<https://prezi.com/kgjm7usoh8a9/bekker-zsuzsa-emlekere-ezust-pillanatok-nyomaban/?webgl=0>)

ban megjelent, sokáig egyedülálló szisztematikus magyar közgazdasági eszmetörténeti művében használta. Amikor áttekintette a 18. századot megelőző időszak „kezdetleges és bevégtetlen nézeteit”, ehhez hozzátette, hogy „voltak közgazdasági törvényhozásunknak és eszmeifejlődésünknek ez időben is némely fény-oldalai, u. n. ’ezüst pillanatai’, hol a nemzeti genius egyes, mélyebben látó bűvárok vagy gyakorlati státusférfiak gondolat-rendszerében, egy-egy világosb fogalom elv vagy igazság felismerésére emelkedett, s hol majd ösztönszerűleg és csak sejtítve, majd határozott öntudattal egy-egy új eszme-nézet vagy iránylat jutott kifejezésre, sőt életben és államban positiv érvényt is nyert”. Bekker Zsuzsa mindig szívügyének tekintette Kautz újrafelfedezését, és szívesen alkalmazta ezt a toposzt annak indoklására, miért látta szükségesnek a hajdanvolt magyar gazdasági gondolkodás olyan szövegeit is bemutatni, amelyek jelentősége a mai eszmetörténet-írás számára természetes, de amelyek a főáramú közgazdasági elemzéshez kötődő történetek genealógiai (kitől származik valamilyen ma is érvényesnek tekintett felismerés) és teleológiai (ez miként tudott sikeresen túlélni és beépülni a modern tudásba) szemléletmódja számára csupán az antikvár történelemfelfogás (Nietzsche) megmosolyogtató relikviái.

Bekker Zsuzsa azonban másként gondolkodott erről, úgy vélte, Kautz szóképe jól fejezi ki azt az attitűdöt, amely egyesíteni kívánja az elméleti kultúra igényét és a múlt megértésének szükségességét. Ebben az értelemben beszélt saját és kollégái munkájára vonatkoztatva a „kautzi pillanat” által (talán utoljára) kínált lehetőségről. „[Ú]gy gondolom, nem lenne szabad tétlenül túllépni azon a pillanaton, amikor még egyaránt tudunk történelmi időben és a modellek formalizált fantomidejében gondolkodni, amikor még az individuális alkotók teljesítménye és az egyetemes arctalan tudás is vonzerőt gyakorol ránk, amikor még értelmezni tudjuk Kautz klasszikus mondatát: »Egy tudomány története lényegének része, rendszerének alapja; – szükséges segédeszköze továbbfejlesztésének és feltétele mélyebb megértésének«.”

A provincializmus azonban teljesen idegen volt tőle, a hétköznapiakban éppúgy, mint a tudományban. Ezért utasította el a „jelen provincializmusát” is, ezért kívánt olyan eredeti szövegeket válogató tankönyvet adni a közgazdász-hallgatók kezébe, amely megmutatja nekik: a jelen nem rendelkezik a biztos és végérvényes tudás feltétlen privilégiumával. Ahogy az *Alapművek, alapirányzatok* bevezetőjében írta: „Ha fontosnak tartjuk,

hogyan az egyetemi szintű képzéshez [...] hozzátartozzon a közgazdaság-elméleti kulturáltság bizonyos alapszintje, akkor lehetőséget kell teremtenünk, hogy eltérő mélységben és részletességgel legyen tanulmányozható a közgazdasági gondolkodás története, különböző elméletei és iskolái”. Csak így lehet megérteni azt a folyamatot, amit Alfred Marshall egyszer ekként jellemezett: „Állandóan régi ismerősökkel találkozunk – új ruhákban.”

Az ezüstkor az antik hagyományban – Hésziodosz és Ovidius óta így tudjuk – kevésbé értékes, mint a megelőző aranykor. Bekker Zsuzsa 1995 utáni éveiben négy csomópont: a Közgazdasági Elméletek Története Tanácsék újjáalakítása, az eredeti szövegeket és a korszerű közgazdasági tudást hozzáférhetővé tevő kötetek (az *Alapművek*, *alapismeretek* és a *Közgazdasági Nobel-díjasok 1969–2004*) kiadása, Kautz Gyula már említett újrafelfedezése és a Magyar Közgazdasági Klasszikusok könyvsorozata köré szerveződő oktatói és kutató életpályája másról tanúskodik. Ezt az időszakot nem előzte meg aranykor (bár kevésbé megalapozott legendák szólnak róla), s Bekker Zsuzsa ezüstkorra inkább Babits Mihály sorait idézi emlékeztetünkbe az 1930-as évekből: „Nemcsak te hiszed azt, hogy »lövészárkok helyett elefántcsonttoronyba« rendeltetél. Így voltunk egy csöppet mindannyian, mi is, akik most már magunk is öregszenek, s szomorúan s kicsit megcsúfolva nézünk ki a törött ablakokon. (...) [A]z aranykorra az ezüstkor jött, új és zsúfolttűzű föllobbanás a hanyatlás s kezdő barbárság közepett. Az ércek nemessége az ellenállás: aranyra, ezüstre nem hat a környezet. Nemes szellem nem hódol korának. Az ezüstkor hősiabb az aranyból (...) S ha kardcsapás hull az ezüstre: zenét ad.”

Igen, felhangzott a zene, s a kötet – ismét baljós árnyak közepette – ezt a zenét szeretné még továbbvinni, amíg lehet.

Köszönettel tartozunk a Budapesti Corvinus Egyetem vezetésének, Szántó Zoltán rektorhelyettesnek és Kovács Erzsébet dékánnak, hogy támogatták az emlékkonferencia megszervezését és szívesen eleget tettek a személyes részvételre vonatkozó felkérésnek. Ugyanígy köszönettel tartozunk a BCE Egyetemi Könyvtár munkatársainak és Nagy Zsuzsanna főigazgatónak, hogy társszervezőként felkarolták a rendezvényt és gondoskodtak annak méltó helyszínéről. Külön megköszönjük a Történeti Kutatókönyvtár vezetőjének, Szőnyi Évának, hogy szívügyének

tekintette Bekker Zsuzsa szakmai emlékezetének ápolását. Köszönjük Demecs Éva oktatás- és kutatástámogató könyvtárosnak, hogy Bekker Zsuzsa emlékére virtuális kiállítás összeállítására vállalkozott. Hozzáértő és legnagyobb körültekintéssel végzett munkájának köszönhető, hogy a konferencián bemutatott *Bekker Zsuzsa emlékére – Ezüst pillantok nyomában* című virtuális kiállítás széles körben teszi ma is megismerhetővé Bekker Zsuzsa tudományos életpályáját. Köszönet illeti Bekker Zsuzsa családtagjait és közeli barátait is, akik segítségünkre voltak a virtuális kiállítás személyes anyagának összegyűjtésében. Hálásak vagyunk a konferencia előadónak és minden résztvevőjének azért, hogy létrejöhetett egy színvonalas szakmai rendezvény, amely szellemiségében és hangulatában is meg tudott felelni a Bekker Zsuzsa által rendezett korábbi konferenciáik mércéjének.

Hálásak vagyunk mindazoknak, akik a kötet kiadását szorgalmazták és ennek megvalósítása ügyében velünk együttműködtek. A kötet szerkesztői ezúton is szeretnének köszönetet mondani azoknak a kollégáknak, akik szövegüket (esetleg csak az elhangzott előadás összefoglalóját) rendelkezésükre bocsátották, és így lehetővé tették a kötet megjelenését. Köszönjük Patkós Annának, hogy a hivatkozások egységes formába hozásával önzetlenül segítette a kéziratok gondozását. Pótolhatatlan segítségéért köszönetünket fejezzük ki Rab Virágnak, aki kiadói kapcsolatát felajánlva megteremtette a kiadáshoz nélkülözhetetlen feltételeket. Köszönjük tanszéki munkatársunk, Kisiván Bernadette lelkiismeretes és megbízható munkáját és mindenre kiterjedő figyelmét, hálásak vagyunk azért, hogy problémáinkat és nehézségeinket átérezve valódi társként állt mellénk, mind a konferenciaszervezésben, mind a kötet megjelentetése körüli munkálatokban. Végül köszönjük a Kronosz Kiadónak, hogy e kötet kiadását elvállalta.

A szerkesztők